

MACHIAVELLIPRIJS 2000 JURYPAPPORT JELTJE VAN NIEUWENHOVEN

Bij de overwegingen voor de eerste Machiavelliprijs van de nieuwe eeuw heft het bestuur zich dit jaar sterk laten leiden door haar eigen hoofddoelstelling: het vergroten van de effectiviteit en de legitimiteit van het beleid. Het bestuur wilde aan het begin van de nieuwe eeuw, waarbij haast automatisch vooruit wordt gekeken, niet alleen belonen, maar ook vooral aanmoedigen. Met andere woorden: het toekennen van de Machiavelliprijs moest ook een impuls betekenen voor al ingang gezette activiteiten. Op de prijswinnaar rust dus de zware taak 'niet te versagen'.

De nu gevonden prijswinnaar voldoet ruimschoots aan dit criterium. Het betreft iemand die reeds meer dan 25 jaar in wisselende functies dienaar is van de publieke zaak. Veruit de langste tijd werd doorgebracht op het Binnenhof. Een periode waarin de winnaar zich ene exponent toonde in –wat tegenwoordig heet– het voortschrijdend inzicht. Dogma's kent de laureaat niet. 'The past is a dangerous place to live in' is een favoriete en zelfverzonnen zegswijze van haar, want de winnaar van de Machiavelliprijs 2000 is een zij. Als het gaat om het beeld van de overheid dat bij de buitenwereld bestaat, constateert het bestuur een toenemende onverschilligheid. In steeds mindere mate is sprake van betrokkenheid bij wat er bijvoorbeeld in Den Haag gebeurt. Als er al sprake is van betrokkenheid, betreft dat vooral de vraag of er iets gebeurt. Het is de klant die eist dat er wordt geleverd. Voor het waarom, oftewel de afwegingen die worden gemaakt, lijkt de belangstelling beperkt tot een kleine schare semi-professionals.

Klagen en somberen over deze ontwikkeling heeft weinig zin. Bovendien, geldt voor politici niet het adagium dat de kiezer altijd gelijk heeft? Als er minder belangstelling is voor de politiek, is het dan ook in de eerste plaats aan de politici om hier iets aan te doen. Niet alleen om het politieke bedrijf zoals dat is geconcentreerd op het Binnenhof te reactiveren, maar ook om de legitimatie van de overheid als geheel te vergroten.

Volgens het bestuur heeft de winnaar van de Machiavelliprijs in de functie die zijn nu ruim twee en een half jaar bekleedt, belangrijke aanzetten gegeven om het aanzien van de politiek te vergroten. Zij heeft dat niet als partijpoliticus gedaan, maar als representant van alle gekozen volksvertegenwoordigers. Ervan overtuigd dat de plenaire vergaderzaal van de Tweede Kamer toch de plek moet zijn waar de besluitvorming dient plaats te vinden, heeft zij een aantal belangrijke initiatieven genomen om dit ook te laten gebeuren. Het bestuur spreekt hier nadrukkelijk van aanzetten en initiatieven, want er is nog een lange weg te gaan. Bovendien realiseert het bestuur zich dat de prijswinnaar slechts de randvoorwaarden kan scheppen, maar dat de daadwerkelijke resultaten volledig afhankelijk zijn van de volksvertegenwoordigers zelf.

Eerste vereiste bij een optimale communicatie is helderheid. Juist op dit punt lijken grote delen van Nederland af te haken zodra het 'Den Haag' betreft. Er wordt een taal gesproken die eerder door oud PvdA-voorzitter Rottenberg treffend is omschreven als 'beleidsesperanto'. Voorts is het vaak onduidelijk waar de besluitvorming werkelijk heeft plaatsgevonden. En tenslotte geven de betrokkenen vaak niet thuis als het om afleggen van verantwoording gaat. Op al deze drie punten is de winnaar actief om hierin verandering te brengen.

Een goede en heldere uitdrukkingsvaardigheid is voor haar persoonlijk geen enkel probleem. Zoals ze zelf begin dit jaar in een vraaggesprek met het maandblad Opzij zei: 'Ik ben een vrij groot verbaal talent, ik ben aardig in staat moeilijke dingen in gewone mensentaal te beschrijven'. Haar strijd tegen de detailzucht van Kamerleden tijdens het plenaire debat, past in het streven naar helderheid. De roep om debatten op hoofdlijnen is niet nieuw. Maar de prijswinnaar komt de eer toe dat onder haar leiding het aantal debatten op hoofdlijnen is toegenomen.

De transparantie van de besluitvorming blijft een van de meest weerbarstige punten in Den Haag. Het torentje van de minister-president is synoniem geworden voor de beruchte achterkamertjespolitiek. De monistische reflex is zeker niet nieuw in het Nederlandse bestel, dat gekenmerkt wordt door coalitiepolitiek. Dat neemt niet weg dat de weerstand tegen deze gesloten besluitvorming bij de niet direct betrokkenen lijkt toe te nemen. Een zelfbewuste Tweede Kamer die het primaat opeist zou het tij kunnen keren. Het probleem is echter dat een meerderheid van de Kamer vaak een eigen belang heeft bij vooraf gemaakte afspraken. Het bestuur heeft signaleerd dat de prijswinnaar - zelf ook deel uitmakend van die meerderheid - in elk geval oog heeft voor de negatieve gevolgen van het heersende 'op-elkaar-afstemmen-virus' en een plaats opeist voor het parlement.

Als laatste punt resteert de verantwoording. Een overheid die niet achterom wenst te kijken als het besluit eenmaal is genomen, verliest aan gezag. Het afleggen van rekenschap is in een politiek klimaat dat veel meer dan vroeger wordt gedomineerd door beheer in plaats dan door ideologie, een zeer belangrijk communicatie-element voor een overheid die vertrouwen wil wekken. Om het verantwoordingsproces te stimuleren is de Tweede Kamer dit jaar begonnen met de 'derde woensdag in mei'. Bij deze gelegenheid wordt besproken wat er terecht is gekomen van de beleidsvoornemens van de diverse ministers. De winnaar is er terecht van overtuigd dat de controletaak van de Tweede Kamer hierdoor kan worden versterkt.

De politieke partij waartoe de prijswinnaar behoort bediend zich nog niet zo heel lang geleden van de leuze 'een wereld te winnen'. Voor wat betreft de effectiviteit en de legitimiteit van het beleid is er op het terrein van de overheidscommunicatie nog een wereld te winnen. Een belangrijke rol is daarbij weggelegd voor de Tweede Kamer en daarmee voor de voorzitter. Dat zij er werk van wil maken, heeft zij sinds haar aantreden op 20 mei 1998 bewezen. Om die reden kent het bestuur van de Stichting Machiavelli de Machiavelliprijs 2000, die – het kan niet voldoende worden benadrukt - ook zeker gezien moet worden als een aanmoedigingsprijs, toe aan de voorzitter van de Tweede Kamer, Jeltje van Nieuwenhoven.

Den Haag, 11 december 2000